

BÌNH LUẬN NHỮNG ĐIỂM MỚI CỦA LUẬT TỔ CHỨC TÒA ÁN NHÂN DÂN NĂM 2024

NGUYỄN MẠNH HÙNG, PHAN NGUYỄN PHƯƠNG THẢO

Khoa Luật Hành chính – Nhà nước, Trường Đại học Luật TP Hồ Chí Minh

Faculty of Administrative Law – State, Ho Chi Minh City University of Law

Email: nmhung@hcmulaw.edu.vn; pnpthao@hcmulaw.edu.vn

NGUYỄN THỊ THUY DUNG

Tòa án nhân dân TP Hồ Chí Minh

Ho Chi Minh City People's Court

Email: thuydungtatphxm@gmail.com

Tóm tắt

Luật Tổ chức Tòa án nhân dân đã được Quốc hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam khóa XV, kỳ họp thứ 7 thông qua ngày 24 tháng 6 năm 2024. Luật này có hiệu lực từ 01/01/2025. Bài viết trình bày và phân tích những điểm mới cơ bản của Luật Tổ chức Tòa án nhân dân năm 2024 so với Luật Tổ chức Tòa án nhân dân năm 2014.

Từ khóa: Luật Tổ chức Tòa án nhân dân, thủ tục, thẩm quyền, điểm mới

Abstract

The Law on Organization of the People's Courts was passed on June 24, 2024, by the XV National Assembly of the Socialist Republic of Vietnam at its 7th session. This Law takes effect on January 1, 2025. This article presents and analyzes basic new points of the Law on Organization of the People's Courts 2024 compared to the Law on Organization of the People's Courts 2014.

Keywords: The Law on Organization of the People's Courts, procedures, jurisdiction, new updates

DOI: <https://doi.org/10.70236/khplvn.332>

Ngày nhận bài: 13/8/2024

Ngày duyệt đăng: 14/01/2025

Sau gần 10 năm thi hành, Luật Tổ chức Tòa án nhân dân (TAND) năm 2014 đã phát sinh một số bất cập cần nghiên cứu, đổi mới. Thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng; Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 09/11/2022 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XIII về việc tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới, việc xây dựng Luật Tổ chức TAND đáp ứng yêu cầu xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam là vô cùng cần thiết.¹ Ngày 24/6/2024, tại kỳ họp thứ 7, Quốc hội khóa 15 đã biểu quyết thông qua Luật Tổ chức TAND có hiệu lực từ 01/01/2025. Trong đó, nhiều điểm mới hướng tới mục tiêu tinh gọn bộ máy, tổ chức Tòa án ngày càng chuyên nghiệp, hiện đại, liêm chính, công bằng, nâng cao chất lượng, hiệu quả trong hoạt động của Tòa án, đặc biệt là trong quá trình tố tụng.

1. Bố cục của Luật Tổ chức Tòa án nhân dân năm 2024

Luật Tổ chức TAND năm 2014 có 11 chương với 98 điều. Luật Tổ chức TAND năm 2024 với 9 chương, 152 điều, tức đã giảm 2 chương và tăng 54 điều. Cụ thể, Luật Tổ chức TAND năm 2024 đã tách nhiệm vụ, quyền hạn của TAND thành chương riêng, quy định nhiệm vụ, quyền hạn của Tòa án theo thẩm quyền xét xử, trong đó Điều 23 quy định nhiệm vụ, quyền hạn của Tòa án cấp sơ thẩm, Điều

¹ Nguyễn Hòa Bình, “Xây dựng Luật Tổ chức Tòa án nhân dân đáp ứng yêu cầu xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam”, *Tạp chí Tòa án nhân dân điện tử*, 2024, <https://tapchitoaan.vn/xay-dung-luat-to-chuc-toa-an-nhan-dan-dap-ung-yeu-cau-%C2%A0xay-dung-nha-nuoc-phap-quyen-xa-hoi-chu-nghia-viet-nam10973.html>, truy cập ngày 20/8/2024.

24 quy định nhiệm vụ, quyền hạn của Tòa án cấp phúc thẩm, Điều 25 quy định nhiệm vụ, quyền hạn của Tòa án xét lại bản án, quyết định đã có hiệu lực pháp luật theo thủ tục giám đốc thẩm, tái thẩm. Cách quy định này thể hiện sự quán triệt định hướng “Phân định rõ nhiệm vụ xét xử sơ thẩm, xét xử phúc thẩm, xét lại bản án, quyết định theo thủ tục giám đốc thẩm, tái thẩm” của Nghị quyết số 27-NQ/TW. Trong khi đó, Luật Tổ chức TAND năm 2014 không có chương riêng quy định nhiệm vụ, quyền hạn mà quy định lồng ghép với cơ cấu tổ chức của từng cấp tòa.

Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định về cán bộ, công chức, viên chức và người lao động của TAND trong một chương riêng là chương V. Trong khi Luật Tổ chức TAND năm 2014 Chánh án và Phó Chánh án quy định trong mục 2 của chương II đến chương VI, thẩm phán quy định trong chương VII, Thư ký Tòa án, Thẩm tra viên quy định trong chương IX. Như vậy, bố cục của Luật Tổ chức TAND năm 2024 hợp lý hơn Luật Tổ chức TAND năm 2014. Điều này thể hiện ở việc Luật Tổ chức TAND năm 2024 đã gom nhiệm vụ, quyền hạn; cán bộ, công chức, viên chức và người lao động trong TAND theo từng chương chứ không quy định “rải rác” theo từng cấp tòa như trước. Cách quy định các vấn đề này theo chương thể hiện tính khoa học, hợp lý trong kỹ thuật lập pháp.

2. Nội hàm quyền tư pháp

Điều 102 Hiến pháp năm 2013 quy định TAND là cơ quan thực hiện quyền tư pháp. Hiến pháp năm 2013 và Luật Tổ chức TAND năm 2014 quy định Tòa án là cơ quan thực hiện quyền tư pháp mà không xác định cụ thể nội hàm quyền tư pháp, dẫn đến sự chưa thống nhất về nội hàm quyền tư pháp xoay quanh việc nhìn nhận quyền tư pháp theo nghĩa rộng hay nghĩa hẹp.² Một điểm mới nổi bật của Luật Tổ chức TAND năm 2024 so với Luật Tổ chức TAND năm 2014 là xác định nội hàm quyền tư pháp tại khoản 1 Điều 3. Theo đó, TAND thực hiện quyền tư pháp bao gồm quyền xét xử, quyết định về các tranh chấp, vi phạm pháp luật, về những vấn đề liên quan đến quyền con người, quyền, nghĩa vụ của cơ quan, tổ chức, cá nhân theo quy định của luật; bảo đảm áp dụng thống nhất pháp luật trong xét xử. Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định nội hàm quyền tư pháp dưới dạng liệt kê, bên cạnh quyền xét xử là quyền năng đặc thù, luật còn liệt kê một số thẩm quyền khác của Tòa án trong quá trình thực hiện quyền tư pháp.³ Việc quy định cụ thể nội hàm quyền tư pháp trong Luật Tổ chức TAND năm 2024 giúp thống nhất trong nhận thức về quyền tư pháp và xác định rõ nhiệm vụ, quyền hạn của TAND.

3. Nguyên tắc tổ chức và hoạt động của Tòa án nhân dân

Luật Tổ chức TAND năm 2014 quy định nguyên tắc tổ chức và hoạt động của TAND từ Điều 5 đến Điều 13 gồm 09 nguyên tắc. Điểm mới của Luật Tổ chức TAND năm 2024 là quy định các nguyên tắc trong cùng 1 điều luật là Điều 5 (sau đó từ Điều 6 đến Điều 14 quy định cụ thể từng nguyên tắc). Điều này thể hiện sự quán triệt cách quy định của Hiến pháp năm 2013 (các nguyên tắc được quy định trong

2 Theo nghĩa hẹp, quyền tư pháp là quyền xét xử của Tòa án. Nghĩa rộng của quyền tư pháp gồm thẩm quyền xét xử của Tòa án, quyền điều tra của cơ quan công an, quyền truy tố của Viện Kiểm sát, quyền thi hành án của cơ quan thi hành án.

3 Nguyễn Mạnh Hùng, Kiều Việt Hưng, “Quan điểm về quyền tư pháp ở Việt Nam hiện nay”, *Kỷ yếu Hội thảo khoa học cấp khoa “Quyền tư pháp trong nhà nước pháp quyền”* do Khoa Luật Hành chính – Nhà nước Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh tổ chức tháng 8/2024, tr. 24.

cùng 1 điều luật).⁴ Theo Luật Tổ chức TAND năm 2024, TAND tổ chức và hoạt động theo 8 nguyên tắc. Luật Tổ chức TAND năm 2024 giữ nguyên 6 nguyên tắc gồm: Độc lập theo thẩm quyền xét xử; Chế độ xét xử sơ thẩm, phúc thẩm được bảo đảm; Thực hiện chế độ xét xử sơ thẩm có hội thẩm tham gia, trừ trường hợp xét xử theo thủ tục rút gọn; thẩm phán, hội thẩm xét xử độc lập và chỉ tuân theo pháp luật; TAND xét xử tập thể và quyết định theo đa số, trừ trường hợp xét xử theo thủ tục rút gọn; Tranh tụng trong xét xử được bảo đảm.

Luật Tổ chức TAND năm 2024 không tiếp tục quy định nguyên tắc “Chế độ bổ nhiệm thẩm phán; bầu, cử hội thẩm” mà chuyển về các điều luật tương ứng quy định việc bổ nhiệm thẩm phán; bầu, cử hội thẩm. Luật Tổ chức TAND năm 2024 sửa đổi, bổ sung hai nguyên tắc, cụ thể nguyên tắc “Bảo đảm quyền bình đẳng trước TAND” của Luật Tổ chức TAND năm 2014 được Luật Tổ chức TAND năm 2024 sửa thành “Bảo đảm quyền bình đẳng trước pháp luật và Tòa án”. TAND khi xét xử phải bảo đảm quyền bình đẳng không chỉ trước Tòa án mà rộng hơn là trước pháp luật. Nguyên tắc này phù hợp với nguyên tắc mọi người đều bình đẳng trước pháp luật của Hiến pháp năm 2013 (Điều 16). Nguyên tắc TAND xét xử kịp thời, công bằng, công khai được Luật Tổ chức TAND năm 2024 thêm cụm từ “vô tư, khách quan”. Vô tư, khách quan là một trong những nội dung quan trọng bảo đảm hoạt động xét xử của Tòa án được đúng đắn, bảo đảm đúng người đúng tội, đúng pháp luật. Nguyên tắc bảo đảm sự vô tư, khách quan của người tiến hành tố tụng nói chung và Tòa án nói riêng đã được thừa nhận trong đa số pháp luật các quốc gia, được ghi nhận trong hầu hết các văn kiện pháp lý quốc tế về quyền con người.⁵ Tại Việt Nam, nguyên tắc bảo đảm sự vô tư, khách quan của người tiến hành tố tụng được ghi nhận là một trong những nguyên tắc cơ bản của Luật Tố tụng hình sự (Điều 21 Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015), Luật Tố tụng dân sự (Điều 16 Bộ luật Tố tụng dân sự năm 2015), Luật Tố tụng hành chính (Điều 14 Luật Tố tụng hành chính năm 2015). Quyết định 87/QĐ-HĐTC năm 2018 về Bộ Quy tắc đạo đức và ứng xử của thẩm phán do Hội đồng Tuyển chọn, giám sát thẩm phán quốc gia ban hành cũng có quy định về sự vô tư, khách quan của thẩm phán (Điều 5)⁶. Do vậy, Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định về nguyên tắc TAND xét xử vô tư, khách quan bảo đảm sự phù hợp và thống nhất trong hệ thống pháp luật.

4. Hệ thống tổ chức của Tòa án nhân dân

Điều 4 Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định tổ chức của TAND bao gồm: TAND tối cao; TAND cấp cao; TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương; TAND huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh, thành phố thuộc thành phố trực thuộc trung ương; TAND sơ thẩm chuyên biệt Hành chính, TAND sơ thẩm chuyên

4 Một điểm mới của Hiến pháp năm 2013 so với Hiến pháp năm 1992 là quy định các nguyên tắc cơ bản tổ chức và hoạt động của TAND trong một Điều luật là Điều 103 với 7 nguyên tắc, trong khi Hiến pháp năm 1992 quy định trong 5 điều luật từ Điều 129 đến Điều 133.

5 Trần Thu Hạnh, “Nghiên cứu khái quát về nguyên tắc bảo đảm sự vô tư của những người tiến hành tố tụng hoặc người tham gia tố tụng trong tố tụng hình sự”, *Tạp chí Khoa học Đại học quốc gia Hà Nội: Luật học*, tập 29, số 1, 2013, tr. 27-41.

6 Điều 5 Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định sự vô tư, khách quan “1. Thẩm phán phải vô tư, khách quan; thực hiện nhiệm vụ một cách đúng đắn, không vì lợi ích cá nhân, không thiên vị bất cứ bên nào trong vụ việc. 2. Thẩm phán phải căn cứ vào tài liệu, chứng cứ đã được xem xét công khai tại phiên tòa, kết quả tranh tụng tại phiên tòa, các quy định của pháp luật, tập quán, tương tự pháp luật, những nguyên tắc cơ bản của pháp luật, án lệ, lệ công bằng để giải quyết tất cả các vấn đề của vụ việc. 3. Thẩm phán không được có bất cứ phát biểu hay bình luận nào tại phiên tòa, phiên họp, trước công chúng hoặc truyền thông làm ảnh hưởng tới việc giải quyết vụ việc một cách vô tư, khách quan”.

biệt Sở hữu trí tuệ, TAND chuyên biệt Phá sản (sau đây gọi chung là TAND sơ thẩm chuyên biệt); Tòa án quân sự trung ương, Tòa án quân sự quân khu và tương đương, Tòa án quân sự khu vực (sau đây gọi chung là Tòa án quân sự).

TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương; TAND huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh, thành phố thuộc thành phố trực thuộc trung ương vẫn tổ chức theo đơn vị hành chính. Khi bàn về việc đổi mới TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương; TAND huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh, thành phố thuộc thành phố trực thuộc trung ương theo thẩm quyền xét xử còn nhiều ý kiến khác nhau, do vậy Ủy ban thường vụ Quốc hội đã chỉ đạo xây dựng 02 phương án trong dự thảo Luật Tổ chức TAND và xin ý kiến các Đại biểu Quốc hội. Phương án 1: giữ nguyên quy định của luật hiện hành về TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương; TAND huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh, thành phố thuộc thành phố trực thuộc trung ương. Phương án 2: đổi mới TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương thành TAND phúc thẩm, TAND huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh, thành phố thuộc thành phố trực thuộc trung ương thành TAND sơ thẩm. Kết quả không có phương án nào đạt quá một nửa tổng số đại biểu Quốc hội tán thành. Sau khi xin ý kiến các đại biểu Quốc hội, TAND tối cao và Thường trực Ủy ban Tư pháp thống nhất tiếp tục giữ nguyên quy định TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương, TAND huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh, thành phố thuộc thành phố trực thuộc trung ương như luật hiện hành. Điều này phù hợp với yêu cầu của Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 9/11/2022 Hội nghị lần thứ 6 Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XIII về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới “Những vấn đề thực tiễn đòi hỏi, đã rõ, được thực tiễn chứng minh là đúng, có sự thống nhất cao thì kiên quyết thực hiện; những vấn đề chưa rõ, còn nhiều ý kiến khác nhau thì tiếp tục nghiên cứu...”.

Liên quan đến tổ chức của TAND, Luật Tổ chức TAND năm 2024 có 2 điểm mới. *Thứ nhất*, Luật Tổ chức TAND năm 2024 đã quy định TAND ở “đơn vị hành chính tương đương” theo Luật Tổ chức TAND năm 2014 là TAND thành phố thuộc thành phố trực thuộc trung ương. Điểm mới này phù hợp với việc Luật Tổ chức chính quyền địa phương năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2019) và Luật Tổ chức chính quyền địa phương năm 2025 cụ thể hóa tên gọi “đơn vị hành chính tương đương” trong Hiến pháp năm 2013 là thành phố thuộc thành phố trực thuộc trung ương. *Thứ hai*, một điểm mới lần đầu được quy định đó là thành lập TAND sơ thẩm chuyên biệt. Có ba TAND sơ thẩm chuyên biệt gồm TAND sơ thẩm chuyên biệt Hành chính, TAND sơ thẩm chuyên biệt Sở hữu trí tuệ, TAND chuyên biệt Phá sản. Việc thành lập Tòa án sơ thẩm chuyên biệt xuất phát từ 4 lý do sau đây:

Một là, về cơ sở chính trị, các nghị quyết của Đảng về cải cách tư pháp thời gian qua, đặc biệt là Nghị quyết Đại hội 13 và Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 09/11/2022 về tiếp tục xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới, đặt ra yêu cầu phải tăng cường tính chuyên nghiệp trong hoạt động xét xử của Tòa án. Tuy nhiên, cách bố trí như quy định hiện hành sẽ rất khó bảo đảm tính chuyên nghiệp trong giải quyết một số vụ án đặc thù, trong đó có án hành chính, phá sản và sở hữu trí tuệ.⁷

7 Duy Tuấn, “Đại biểu nêu 4 lý do cần thành lập Tòa án sơ thẩm chuyên biệt”, *Báo Công lý*, 2024, <https://baove.congly.vn/dai-bieu-neu-4-ly-do-can-thanh-lap-toa-an-so-tham-chuyen-biet-432554.html>, truy cập ngày 19/8/2024.

Hai là, về cơ sở pháp lý, việc thành lập Tòa án sơ thẩm chuyên biệt phù hợp với khoản 2 Điều 102 Hiến pháp năm 2013 (TAND gồm TAND Tối cao và các tòa án khác do luật định). Bên cạnh đó, trong nhiều năm qua, các nghị quyết của Quốc hội đều đặt ra yêu cầu với TAND tối cao phải có giải pháp căn cơ, đột phá để khắc phục hạn chế và nâng cao chất lượng xét xử. Ngày 27/3/2023, Ủy ban thường vụ Quốc hội đã ban hành Nghị quyết số 755/NQ-UBTVQH15 về hoạt động chất vấn tại Phiên họp thứ 21 của Ủy ban thường vụ Quốc hội, trong đó yêu cầu bổ sung, hoàn thiện pháp luật, tổ chức bộ máy phù hợp... để đáp ứng, giải quyết yêu cầu một số vụ án, vụ việc đặc thù như phá sản, sở hữu trí tuệ, tư pháp với người chưa thành niên...⁸

Ba là, về căn cứ thực tiễn, thành lập TAND sơ thẩm chuyên biệt để giải quyết một số loại việc có tính chất đặc thù, phức tạp, đòi hỏi chuyên môn hóa cao, góp phần nâng cao tính chuyên nghiệp của Tòa án, đáp ứng yêu cầu của thực tiễn như: hành chính, phá sản và sở hữu trí tuệ. Đối với án hành chính, thực tiễn thời gian qua cho thấy nhiều vụ án hành chính rất phức tạp, số lượng ngày càng tăng, việc xét xử án hành chính tồn tại khó khăn nhất định đối với Tòa án, bởi đặc thù án hành chính là “dân kiện quan”, tính độc lập của Tòa án dễ bị ảnh hưởng. Bên cạnh đó, quản lý nhà nước trong các lĩnh vực khá phức tạp, các quy định pháp luật nhiều và thường xuyên sửa đổi, bổ sung đòi hỏi thẩm phán xét xử vụ án hành chính phải có kiến thức chuyên sâu về lĩnh vực quản lý mà quyết định, hành vi hành chính bị khởi kiện. Án phá sản và sở hữu trí tuệ là những án rất khó về chuyên môn. Những án này không chỉ đòi hỏi thẩm phán có chuyên môn sâu về pháp luật, mà còn đòi hỏi được đào tạo chuyên sâu về kinh tế – tài chính. Đặc biệt, án phá sản rất phức tạp, bởi vì cùng với tuyên bố doanh nghiệp phá sản, thẩm phán phải giải quyết đồng bộ tất cả các quan hệ phát sinh từ việc phá sản này bao gồm quan hệ hành chính, hình sự, kinh tế, dân sự, lao động.

Bốn là, về kinh nghiệm quốc tế, trên thế giới việc thành lập Tòa án chuyên biệt đã trở thành xu thế tất yếu. Hầu hết các nước này đều thành lập Tòa án sơ thẩm chuyên biệt để giải quyết án hành chính, phá sản và sở hữu trí tuệ.

5. Cơ cấu tổ chức của Tòa án nhân dân

Thứ nhất, về cơ cấu tổ chức của TAND tối cao, Luật Tổ chức TAND năm 2014 quy định cơ cấu tổ chức của TAND tối cao có bộ máy giúp việc. Luật Tổ chức TAND năm 2024 không sử dụng thuật ngữ “bộ máy giúp việc” mà quy định rõ cơ cấu tổ chức của TAND tối cao có văn phòng, cục, vụ và tương đương. Bên cạnh đó, Luật Tổ chức TAND năm 2024 bổ sung quy định mới nhằm bảo đảm sự bình đẳng về khả năng, cơ hội của phụ nữ trong việc tham gia vào các công việc của đất nước, cụ thể trong Hội đồng thẩm phán TAND tối cao phải bảo đảm tỷ lệ nữ phù hợp với mục tiêu bình đẳng giới trong Hội đồng thẩm phán TAND tối cao.

Thứ hai, về cơ cấu tổ chức của TAND cấp cao, TAND cấp cao thành lập các vụ trên cơ sở tổ chức lại các phòng giám đốc, kiểm tra (điểm d khoản 1 Điều 51). Việc thành lập các Vụ tại TAND cấp cao trên cơ sở tổ chức lại các Phòng Giám đốc, kiểm tra là cần thiết, phù hợp với tính chất, số lượng công việc mà các đơn vị này đang đảm nhiệm nhằm nâng cao năng lực, bảo đảm hoàn thành nhiệm vụ của đơn vị tham mưu.⁹

⁸ Duy Tuấn, *tlđđ*.

⁹ Thái Vũ, “Quốc hội đã thông qua Luật Tổ chức Tòa án nhân dân (sửa đổi) với 94,25% đại biểu tán thành”, *Tạp chí Tòa án nhân dân điện tử*, 2024, <https://tapchitoaan.vn/quoc-hoi-da-thong-qua-luat-to-chuc-toa-an-nhan-dan-sua-doi-voi-9425-dai-bieu-tan-thanh11240.html>, truy cập ngày 20/8/2024.

Thứ ba, về cơ cấu tổ chức của TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương, Luật Tổ chức TAND năm 2014 quy định cơ cấu tổ chức của TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương có bộ máy giúp việc.

6. Nhiệm vụ, quyền hạn của Tòa án nhân dân

Thứ nhất, Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định Tòa án trực tiếp thu thập tài liệu, chứng cứ và hỗ trợ thu thập tài liệu, chứng cứ. Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 09/11/2022 về tiếp tục xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới yêu cầu: “Nghiên cứu, làm rõ... những trường hợp Tòa án thu thập chứng cứ trong hoạt động xét xử”. Luật Tổ chức TAND năm 2014 không quy định cụ thể về phạm vi thu thập chứng cứ của Tòa án. Các luật tố tụng quy định các hoạt động/biện pháp thu thập tài liệu, chứng cứ, trong đó Bộ luật Tố tụng dân sự và Luật Tố tụng hành chính quy định: nếu đương sự không thu thập được thì có quyền yêu cầu Tòa án thu thập chứng cứ. Từ đó nhiều đương sự không thực hiện đầy đủ nghĩa vụ của mình, dẫn tới nhiều Tòa án quá tải công việc, do vậy cần rà soát để quy định lại cho chặt chẽ. Thực tiễn cho thấy, nếu Tòa án không thu thập chứng cứ trong một số trường hợp thì có thể gặp khó khăn trong việc giải quyết vụ án. Do đó, Điều 15 Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định Tòa án trực tiếp thu thập tài liệu, chứng cứ và hỗ trợ thu thập tài liệu, chứng cứ để thể chế hóa Nghị quyết số 27-NQ/TW và phù hợp với điều kiện thực tiễn của nước ta.

Thứ hai, về giải thích, áp dụng pháp luật trong xét xử, giải quyết vụ án, vụ việc, Luật Tổ chức TAND năm 2024 đã bổ sung nhiệm vụ, quyền hạn của TAND là “giải thích áp dụng pháp luật trong xét xử, giải quyết vụ án, vụ việc”. Việc quy định nhiệm vụ, quyền hạn này phù hợp với thực tế các tòa án đã thực hiện hoạt động này. Dưới góc độ từ ngữ, “giải thích” được hiểu là “làm cho hiểu rõ”,¹⁰ “áp dụng pháp luật” là “hoạt động của các cơ quan nhà nước có thẩm quyền hoặc các tổ chức, cá nhân được Nhà nước ủy quyền trong việc tổ chức, tạo điều kiện cho các chủ thể pháp luật thực hiện các quy định của pháp luật, các quyền và nghĩa vụ pháp luật”.¹¹ Luật Tổ chức TAND năm 2024 giới hạn hoạt động giải thích áp dụng pháp luật trong phạm vi xét xử, giải quyết vụ án, vụ việc. Thẩm quyền này không “xâm lấn” đến các thẩm quyền giải thích Hiến pháp, luật, pháp lệnh của Ủy ban thường vụ Quốc hội.

Thứ ba, về cơ cấu tổ chức của TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương, Luật Tổ chức TAND năm 2014 quy định cơ cấu tổ chức của TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương có bộ máy giúp việc. Đến Luật Tổ chức TAND năm 2024 không sử dụng thuật ngữ “bộ máy giúp việc” mà quy định rõ cơ cấu tổ chức của TAND tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương có văn phòng, phòng và các đơn vị tương đương.”

7. Thẩm phán

Luật Tổ chức TAND năm 2024 có một số quy định mới đối với thẩm phán bao gồm:

Thứ nhất, về bổ sung quy định về tuyên thệ của thẩm phán, thẩm phán được bổ nhiệm phải tuyên thệ tuyệt đối trung thành với Tổ quốc, với Nhân

10 Hoàng Phê (chủ biên), *Từ điển Tiếng Việt*, Nxb. Đà Nẵng - Trung tâm Từ điển học, 2003, tr. 388.

11 Nguyễn Minh Đoan, “Áp dụng pháp luật - Một số vấn đề cần quan tâm”, *Tạp chí Luật học*, số 03, năm 1996, tr. 15.

dân, với Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam; thực hiện nhiệm vụ, quyền hạn được giao một cách trung thực, tận tâm; thực hành công lý chỉ tuân theo pháp luật, khách quan và công bằng; tuân thủ quy tắc đạo đức và ứng xử của thẩm phán. Chánh án TAND tối cao quy định cách thức tuyên thệ của thẩm phán.

Thẩm phán là người được Chủ tịch nước bổ nhiệm để nhân danh Nhà nước thực hiện quyền tư pháp. Trọng trách của thẩm phán rất nặng nề, sứ mệnh của thẩm phán rất cao quý. Trong tiến trình xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, Đảng, Nhà nước và Nhân dân yêu cầu các thẩm phán phải thực hiện nhiệm vụ một cách vô tư, khách quan, thượng tôn pháp luật; đòi hỏi các thẩm phán phải trở thành biểu tượng của đạo đức thanh liêm, tuân thủ những nguyên tắc của Hiến pháp về hoạt động tư pháp, thực hiện được lời dạy của Chủ tịch Hồ Chí Minh, thẩm phán phải “Phụng công, thủ pháp, chí công vô tư” và “Gần dân, hiểu dân, giúp dân, học dân”.¹² Do vậy, khi được bổ nhiệm thẩm phán thực hiện việc tuyên thệ, giúp nâng cao vị thế và đề cao trách nhiệm của thẩm phán, lời tuyên thệ có giá trị cho suốt thời gian làm nhiệm vụ thẩm phán.

Thứ hai, về ngạch, bậc thẩm phán, Điều 90 Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định hai ngạch thẩm phán gồm thẩm phán TAND tối cao và thẩm phán TAND. Trong khi Luật Tổ chức TAND năm 2014 quy định 04 ngạch thẩm phán TAND gồm: thẩm phán TAND tối cao; thẩm phán cao cấp; thẩm phán trung cấp; thẩm phán sơ cấp (Điều 66). Bên cạnh việc quy định ngạch thẩm phán, Luật Tổ chức TAND năm 2024 còn quy định về bậc thẩm phán. Theo đó, Ủy ban Thường vụ Quốc hội quy định về bậc thẩm phán TAND, điều kiện của từng bậc, việc nâng bậc thẩm phán TAND theo đề nghị của Chánh án TAND tối cao.

Việc quy định hai ngạch thẩm phán gồm thẩm phán TAND tối cao và thẩm phán TAND cơ bản phù hợp với đặc thù công tác xét xử; khắc phục nhiều vướng mắc, bất cập hiện nay trong việc điều động, bố trí, thực hiện chính sách đối với thẩm phán; nâng cao niềm tin của người dân đối với thẩm phán; khuyến khích thẩm phán phấn đấu, yên tâm công tác.¹³

Karl Marx đã nêu “thẩm phán không có cấp trên nào khác ngoài luật pháp”. Tòa án khi xét xử tuân thủ nguyên tắc độc lập được quy định tại Điều 103 Hiến pháp năm 2013: “thẩm phán, hội thẩm xét xử độc lập và chỉ tuân theo pháp luật”. Chính sự đặc thù trong công tác xét xử nên việc tổ chức ngạch thẩm phán khác với điều tra viên và kiểm sát viên. Chẳng hạn, đối với các vụ án điều tra đơn giản, chỉ cần phân công điều tra viên sơ cấp. Đối với các hoạt động điều tra phức tạp thì cần thiết phải có điều tra viên cao cấp, có kinh nghiệm. Còn với hoạt động xét xử, các thẩm phán được phân công phải độc lập với nhau và tiến hành toàn diện vụ án mà không thể phân công theo ngạch như hoạt động điều tra.¹⁴

12 Lời nói đầu Bộ Quy tắc đạo đức và ứng xử của thẩm phán Ban hành kèm theo Quyết định số 87/QĐ-HPĐTC ngày 04/7/2018 của Hội đồng tuyển chọn, giám sát thẩm phán quốc gia.

13 Ý kiến của Đại biểu Quốc hội Nguyễn Thị Thủy (Đoàn Đại biểu Quốc hội tỉnh Bắc Kạn, Phó Chủ nhiệm Ủy ban Tư pháp của Quốc hội), “Đại biểu Quốc hội: 5 lý do để quy định 2 ngạch thẩm phán”, *Báo Điện tử Chính phủ*, 2024, <https://xaydungchinhachsach.chinhphu.vn/dai-bieu-quoc-hoi-5-ly-do-de-quy-dinh-2-ngach-tham-phan-119240327161349143.htm>, truy cập ngày 20/8/2024.

14 Ý kiến của Đại biểu Quốc hội Nguyễn Thị Thủy (Đoàn Đại biểu Quốc hội tỉnh Bắc Kạn, Phó Chủ nhiệm Ủy ban Tư pháp của Quốc hội), *ttdđ*.

Thẩm phán là người nhân danh Nhà nước thực hiện nhiệm vụ xét xử theo thủ tục sơ thẩm, phúc thẩm, giám đốc thẩm, tái thẩm. Để giải quyết, xét xử tốt các loại vụ án đòi hỏi thẩm phán ở các tòa đều phải có trình độ, năng lực và đáp ứng yêu cầu và nhiệm vụ xét xử. Việc định ra ngạch thẩm phán sơ cấp, trung cấp như Luật Tổ chức TAND năm 2014 đã ít nhiều tạo ra sự hiểu sai về trình độ, năng lực của thẩm phán, ảnh hưởng đến lòng tin và sự tín nhiệm của người dân đối với thẩm phán sơ cấp, thẩm phán trung cấp. Vì vậy, Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định hai ngạch thẩm phán sẽ nâng cao sự tín nhiệm của người dân đối với các thẩm phán, đồng thời bảo đảm được sự công bằng, bình đẳng giữa các thẩm phán.¹⁵

Bên cạnh đó, việc quy định về số lượng thẩm phán trong mỗi ngạch dẫn đến có những thẩm phán sơ cấp, trung cấp có đủ điều kiện, tiêu chuẩn để bổ nhiệm thẩm phán trung cấp, cao cấp nhưng lại không thể bổ nhiệm được, do giới hạn về số lượng thẩm phán. Bên cạnh đó, việc xây dựng, thực hiện chế độ chính sách với từng ngạch thẩm phán cũng phát sinh khó khăn, bất cập. Có những người có thâm niên công tác như nhau, có trình độ, phẩm chất chính trị như nhau nhưng những người được bổ nhiệm làm thẩm phán sơ cấp ở Tòa án huyện, quận, thị xã, thành phố thuộc tỉnh và đơn vị hành chính tương đương thiết thời về chính sách và chế độ hơn so với những người được bổ nhiệm làm thẩm phán trung cấp ở Tòa án tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương.¹⁶

Thứ ba, về tiêu chuẩn độ tuổi của thẩm phán TAND, Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định tiêu chuẩn mới của thẩm phán TAND, đó là có độ tuổi từ đủ 28 tuổi trở lên (Điều 94). Đối với thẩm phán TAND Tối cao có điều kiện là độ tuổi từ đủ 45 tuổi trở lên (Điều 96). Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định về tiêu chuẩn độ tuổi của thẩm phán “từ đủ 28 tuổi trở lên” cơ bản tương thích với điều kiện bổ nhiệm thẩm phán TAND có thời gian làm công tác pháp luật từ 5 năm trở lên. Trong Báo cáo giải trình, tiếp thu, chỉnh lý dự thảo Luật Tổ chức TAND Ủy ban Thường vụ Quốc hội đã khẳng định: quy định tuổi bổ nhiệm thẩm phán như dự thảo Luật bảo đảm cho người được giới thiệu bổ nhiệm thẩm phán có đủ thời gian hoàn thành các tiêu chuẩn, điều kiện theo quy định của Luật Tổ chức TAND.

Thứ tư, về nhiệm kỳ của thẩm phán, theo Luật Tổ chức TAND năm 2014 nhiệm kỳ đầu của các thẩm phán là 05 năm; trường hợp được bổ nhiệm lại hoặc được bổ nhiệm vào ngạch thẩm phán khác thì nhiệm kỳ tiếp theo là 10 năm (Điều 74). Luật Tổ chức TAND năm 2024 sửa đổi lại như sau: thẩm phán Tòa án nhân dân được bổ nhiệm lần đầu có nhiệm kỳ là 05 năm kể từ ngày được bổ nhiệm. Thẩm phán TAND được bổ nhiệm lại có nhiệm kỳ đến khi nghỉ hưu hoặc chuyển công tác khác (Điều 100). Như vậy Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định “nhiệm kỳ suốt đời” ở lần bổ nhiệm thứ 2, quy định này giúp nâng cao tính độc lập xét xử của thẩm phán. Bởi lẽ, với nhiệm kỳ kéo dài đến khi nghỉ hưu hoặc chuyển công tác khác, thẩm phán có thể yên tâm công tác, đưa ra phán quyết “chỉ tuân theo pháp luật” mà không cần lo lắng về việc tái bổ nhiệm sau này.

15 Ý kiến của Đại biểu Quốc hội Nguyễn Thị Tuyết Nga (Đoàn Đại biểu Quốc hội tỉnh Quảng Bình). Xem Báo Yến, “Đổi mới ngạch, bậc của các thẩm phán”, *Báo Điện tử Chính phủ*, 2023, <https://quochoi.vn/tintuc/Pages/tin-doan-dai-bieu-quoc-hoi.aspx?ItemID=82394>, truy cập ngày 20/8/2024.

16 Như trên.

8. Hội thẩm

Luật Tổ chức TAND năm 2024 bổ sung một số quy định mới liên quan đến hội thẩm. *Thứ nhất*, về tiêu chuẩn của hội thẩm, bổ sung tiêu chuẩn về độ tuổi từ đủ 28 tuổi đến 70 tuổi; không bị xử lý kỷ luật bằng hình thức từ cảnh cáo trở lên; không thuộc trường hợp đã hoặc đang bị xử lý hình sự; không thuộc trường hợp đã bị bãi nhiệm hội thẩm. Đối với hội thẩm của Tòa án sơ thẩm chuyên biệt, ngoài các tiêu chuẩn chung còn bảo đảm tiêu chuẩn có kiến thức chuyên môn, kinh nghiệm công tác trong lĩnh vực thuộc thẩm quyền giải quyết, xét xử của Tòa án nhân dân sơ thẩm chuyên biệt. Quy định về tiêu chuẩn độ tuổi của hội thẩm bảo đảm cho người được bầu làm hội thẩm có thời gian hợp lý để hoàn thành các tiêu chuẩn, như: có kiến thức pháp luật, hiểu biết xã hội, thời gian rèn luyện, tu dưỡng, phấn đấu trong cơ quan, tổ chức, cộng đồng dân cư... Đồng thời, quy định độ tuổi bổ nhiệm lần đầu từ đủ 28 tuổi; độ tuổi tối đa bầu hội thẩm đến 70 tuổi là phù hợp về sức khỏe và yêu cầu của công tác xét xử, giải quyết các vụ án, vụ việc của Tòa án.¹⁷

Thứ hai, Luật Tổ chức TAND năm 2024 bổ sung quy định những người không được làm hội thẩm gồm: người đang giữ chức danh tư pháp, công chức, viên chức và người lao động khác trong Tòa án, Viện kiểm sát, công an, thi hành án, cơ quan được giao nhiệm vụ tiến hành một số hoạt động điều tra theo quy định của luật; luật sư; công chứng viên; thừa phát lại; trợ giúp viên pháp lý. Quy định này nhằm bảo đảm sự độc lập, khách quan của hội thẩm trong quá trình xét xử.

9. Tổ chức xét xử

Thứ nhất, Luật Tổ chức TAND năm 2024 quy định về nguyên tắc lựa chọn ngẫu nhiên thẩm phán, hội thẩm tham gia xét xử (Điều 135). Chánh án Tòa án nơi thẩm phán, hội thẩm làm nhiệm vụ quyết định phân công thẩm phán, hội thẩm xét xử, giải quyết vụ án, vụ việc bảo đảm nguyên tắc vô tư, khách quan, ngẫu nhiên theo quy định của pháp luật và quy định của TAND tối cao. Nguyên tắc phân công thẩm phán giải quyết án ngẫu nhiên được lần đầu quy định trong Thông tư số 01/2022/TT-TANDTC của TAND tối cao quy định việc phân công thẩm phán giải quyết, xét xử vụ án, vụ việc thuộc thẩm quyền của Tòa án. Việc luật hóa quy định này trong Luật Tổ chức TAND năm 2024 là điều cần thiết. Đây là nguyên tắc tiến bộ trong quản trị Tòa án được luật pháp nhiều nước ghi nhận, đảm bảo tính khách quan và phòng ngừa tiêu cực ngay từ khâu phân công án.

Thứ hai, Luật Tổ chức TAND năm 2024 bổ sung quy định mới về phương thức tổ chức xét xử tại Tòa án (Điều 136). Theo đó, Tòa án xét xử bằng phương thức trực tiếp hoặc trực tuyến. Phương thức xét xử trực tuyến là phương thức tổ chức xét xử mới, ra đời trong tình hình bảo đảm an toàn phòng, chống dịch bệnh COVID-19. Phương thức này được quy định từ Nghị quyết số 33/2021/QH15 ngày 12/11/2021 về tổ chức phiên tòa trực tuyến, đến Luật Tổ chức TAND năm 2024 được luật hóa. Đây được coi là bước đột phá trong cải cách tư pháp của hệ thống Tòa án, giúp người dân dễ dàng tiếp cận công lý và bảo đảm các hoạt động xét xử được tổ chức đúng thời hạn luật định, giảm thiểu chi phí, thời gian tiến hành tố tụng và tham gia tố tụng, cũng như các chi phí xã hội khác của người dân.

¹⁷ Ủy ban Thường vụ Quốc hội, Báo cáo giải trình, tiếp thu, chỉnh lý dự thảo Luật Tổ chức Tòa án nhân dân (sửa đổi).

Thứ ba, về hoạt động thông tin tại phiên tòa, phiên họp, Luật Tổ chức TAND năm 2024 cho phép ghi âm, ghi hình tại phiên tòa, phiên họp, đồng thời đặt ra những giới hạn nhất định nhằm bảo đảm quyền con người, quyền công dân; bảo đảm hoạt động thông tin theo quy định của pháp luật (khoản 3 Điều 141). Quá trình diễn ra phiên tòa, phiên họp, nhiều thông tin, chứng cứ được công bố nhưng chưa được kiểm chứng, đặc biệt là những thông tin về đời tư cá nhân, bí mật gia đình, bí mật kinh doanh... Các thông tin, chứng cứ này cần được Hội đồng xét xử xem xét, kết luận trong bản án, quyết định. Vì thế, quy định về việc ghi âm, ghi hình tại phiên tòa, phiên họp của Luật Tổ chức TAND năm 2024 góp phần bảo đảm tính tôn nghiêm tại phiên tòa, tạo điều kiện cho Hội đồng xét xử điều hành tốt phiên tòa, không bị phân tâm bởi các yếu tố khác.

Kết luận

Luật Tổ chức TAND năm 2024 với nhiều điểm mới góp phần tạo hành lang pháp lý vững chắc cho việc tiếp tục kiện toàn tổ chức bộ máy của TAND, đưa ngành Tòa án phát triển đáp ứng yêu cầu của tình hình mới, phù hợp với định hướng xây dựng nền tư pháp chuyên nghiệp, hiện đại, công bằng, nghiêm minh, liêm chính, phụng sự Tổ quốc, phục vụ Nhân dân, bảo vệ công lý, bảo vệ quyền con người, quyền công dân, bảo vệ chế độ xã hội chủ nghĩa, bảo vệ lợi ích của Nhà nước, quyền và lợi ích hợp pháp, chính đáng của tổ chức, cá nhân. ●

Tài liệu tham khảo

- [1] Trần Thu Hạnh, “Nghiên cứu khái quát về nguyên tắc bảo đảm sự vô tư của những người tiến hành tố tụng hoặc người tham gia tố tụng trong tố tụng hình sự”, *Tạp chí Khoa học Đại học quốc gia Hà Nội: Luật học*, tập 29, số 1, 2013 [trans: Tran Thu Hanh, “General study on the principle of ensuring the impartiality of litigants or participants in criminal proceedings”, *VNU Journal of Science: Legal studies*, Vol. 29(01), 2013]
- [2] Nguyễn Mạnh Hùng, Kiều Việt Hưng, “Quan điểm về quyền tư pháp ở Việt Nam hiện nay”, Kỷ yếu Hội thảo khoa học cấp khoa: *Quyền tư pháp trong nhà nước pháp quyền*, do Khoa Luật Hành chính – Nhà nước Trường Đại học Luật TP. Hồ Chí Minh tổ chức tháng 8/2024 [trans: Nguyen Manh Hung, Kieu Viet Hung, “Viewpoints on judicial rights in Vietnam today”, Proceedings of the Faculty-level Scientific Workshop: *Judicial rights in a rule-of-law state*, organized by the Faculty of Administrative Law – State, Ho Chi Minh City University of Law, August 2024]
- [3] Trung Nguyễn, “Thành lập Tòa án sơ thẩm chuyên biệt: Đáp ứng yêu cầu thực tiễn”, *Báo Công lý*, 2024 [trans: Trung Nguyen, “Establishing a Specialized Court of First Instance: Meeting Practical Requirements”, *Cong Ly Newspaper*, 2024]
- [4] Duy Tuấn, “Đại biểu nêu 4 lý do cần thành lập Tòa án sơ thẩm chuyên biệt”, *Báo Công lý*, 2024 [trans: Duy Tuan, “Delegate gives 4 reasons for establishing a specialized court of first instance”, *Cong Ly Newspaper*, 2024]
- [5] Ủy ban Thường vụ Quốc hội, *Báo cáo giải trình, tiếp thu, chỉnh lý dự thảo Luật Tổ chức Tòa án nhân dân (sửa đổi)* [trans: Standing Committee of the National Assembly, *Report on explanation, acceptance and revision of the draft Law on Organization of People's Courts (amended)*]
- [6] Thái Vũ, “Quốc hội đã thông qua Luật Tổ chức Tòa án nhân dân (sửa đổi) với 94,25% đại biểu tán thành”, *Tạp chí Tòa án nhân dân điện tử*, 2024 [trans: Thai Vu, “The National Assembly passed the Law on Organization of People's Courts (amended) with 94.25% of delegates in favor”, *Electronic People's Court Magazine*, 2024]